

Obiect. 4^a. Nos intelligendo defatigamur. Atqui si intellectus esset facultas inorganica, hoc non contingeret. Ergo intellectus est facultas organica.

Resp. Dist. mai. Nos defatigamur propter actum intellecationis, *Nego*; propter operationem phantasiae, quae praecedit et comitatur nostram intellecationem, *Conc. Contrad. min. Nego cons.*

Obiect. 5^a. Nos movemur ad intelligendum a rebus materialibus. Atqui facultas cognoscitiva, quae movetur ad actum a re materiali, est organica. Ergo intellectus est facultas organica.

Resp. Dist. mai. Movemur ad intelligendum a rebus materialibus tamquam ab obiecto formali, *Nego*; tamquam ab obiecto materiali praebente materiam obiecti, circa quam intellectus agens se habet *active*, *Conc. Contrad. min. Nego cons.* Solutio melius patebit quum agemus de influxu intellectus agentis in phantasma et intellectum possibilem.

Nota. Relique difficultates quae moveri solent ex eo quod impedito cerebro cessat intellectio, aut quia intelligere nequimus absque concurso phantasmatum, facile solvuntur animadvertisendo humanum intellectum, quum sit infimus inter naturas intellectivas, uti corpore *tamquam instrumento, non tamquam com principio* sua operationis eo quod *abstrahere debeat efficienter a phantasmatisbus obiectum sua* intellecationis. Quapropter necesse est, ut impedito instrumento praebente materiam obiecti, impediatur indirecte etiam operatio intellectiva.

QUAESTIO XXIV.

DE OBIECTO HUMANI INTELLECTUS.

THESIS XLVII.

1. Obiectum adaequatum extensivum i. e. non proprium sed commune intellectus humani est ens in tota sua latitudine.

2. Obiectum adaequatum intensivum i. e. proprium intellectus humani est a) pro statu coniunctionis animae cum corpore essentia seu quidditas rerum materialium abstracta a conditionibus individuantibus; b) pro statu animae separatae est quidditas rerum spiritualium convenientium cum anima in gradu spiritualitatis (1).

PRAENOTIONES.

170. Non loquimur de obiecto intellectus agentis, sed de obiecto intellectus possibilis, qui elicit actum intellecationis.

I. Obiectum adaequatum extensivum alienius potentiae est illud quod cadit sub ratione formali obiecti proprii huius potentiae, sed non in eo

(1) Cfr. S. Th. 1. p. q. 84.

determinato gradu, in quo eius obiectum proprium, et ideo id, quod pertinet tantum ad obiectum commune alicuius potentiae, quamvis aliquo modo attingi possit ab ea, tamen nequit perfecte et plene attingi. Solet etiam vocari *obiectum adaequatum terminative* potentiae, quia non est omnino extra terminos aliqua ratione ab ea attingibiles.

II. Obiectum adaequatum intensivum seu proprium alicuius potentiae est illud, quod sub ratione formali, quae respicit ab ea, cadit *in eo gradu determinato*, qui est perfecte et proportionate attingibilis a potentia, ita ut sit *primo et per se cognitum ab ea*. Haec valent, sive *ratio formalis*, in qua convenienter obiectum proprium et obiectum non proprium, sit *ratio univoca*, ut contingit relate ad aliquam potentiam sensitivam, sive sit *ratio analogia*, ut contingit relate ad potentiam intellectivam, cuius obiectum formale est universale transcendentale. Et ideo quidquid cadit sub formali ratione entis (quae est ratio analogia) est attingibile aliquo modo ab intellectu humano, sive Deus sit, sive angelus, sive animal, quamvis perfecte et proportionate sit ab eo attingibilis tantum *quidditas rei materialis*, quia in praesenti statu est eius *obiectum proprium*. Sed hoc plenius demonstrare iuvabit.

PROBATUR PRIMA PARS.

171. Ad obiectum adaequatum extensivum alicuius potentiae pertinet omne id, quod cadit sub ratione formali, quam potentia respicit, sed non semper in eo determinato gradu in quo eius obiectum proprium. Atqui tale est relate ad intellectum humanum quidquid habet rationem entis. Ergo obiectum adaequatum extensivum humani intellectus est ens in tota sua latitudine. Et re quidem vera: a) Intellectus noster cognoscit vel conceptibus propriis vel conceptibus analogicis quidquid habet quocumque modo rationem entis, nempe *ens a se et ens ab alio, ens spirituale et ens corporale, substantiam et accidentis* etc. Ergo quidquid habet rationem entis est aliquo modo attingibile ab humano intellectu. b) Potentia quae aliquam rationem in universaliter attingit, attingit sub hac ratione formali quidquid de ea aliquo modo participat. Atqui intellectus noster attingit rationem transcendentalem entis, quae ad omnia entia analogatur. Ergo quidquid habet rationem entis pertinet ad *obiectum adaequatum intellectus humani*, nempe *vel ad obiectum adaequatum extensivum*, si non sit eius obiectum proprium, *vel ad eius obiectum adaequatum intensivum*, si sit eius obiectum proprium. c) Quidquid habet rationem entis cadit sub ratione formali illius potentiae, cuius obiectum proprium est quidditas abstracta a conditionibus individuantibus. Atqui, ut inferius probabimus, quidditas rerum materialium abstracta a conditionibus individuantibus est obiectum proprium humani intellectus in praesenti statu unionis cum corpore. Ergo quidquid habet rationem entis est aliquo modo attingibile ab

humano intellectu. Et sane potentia quae apprehendere valet *ipsum quodquid est* alicuius rei abstractum a notis individuantibus, potest adhuc universalius considerare illud quatenus est *aliquid secundum quod alicui competit esse*, praescindendo ab ipsa ratione specifica vel generica quidditatis eius. Nam iste conceptus se habet ad primum ut conceptus confusus ad conceptum distinctum eiusdem obiecti, et ideo remanet sub eadem ratione formali. Atqui considerare aliquid sub hac universalissima ratione est considerare illud sub transcendentali ratione entis. Ergo quidquid habet rationem entis cadit aliquo modo sub ratione formali potentiae, cuius obiectum proprium est quidditas abstracta a notis individuantibus. d) Insuper intellectus noster procedendo a conceptu confuso quidditatis rei materialis ad conceptum distinctum, prius apprehendit universalissime eam esse *aliquid*. Atqui in hac apprehensione apprehendit rationem transcendentalē et analogicā entis. Ergo. e) S. Thomas (1) ait: «Intellectus respicit suum obiectum secundum communem rationem entis; eo quod intellectus possibilis est quo est omnia fieri. Unde secundum nullam differentiam entium diversificatur potentia intellectus possibilis». Et (2) «Dicendum quod obiectum (formale) intellectus est commune quoddam, scilicet ens et verum, sub quo comprehenditur etiam ipse actus intelligendi. Unde intellectus potest suum actum cognoscere, sed non primo, quia nec primum obiectum intellectus nostri secundum praesentem statum est quodlibet ens et verum, sed ens et verum consideratum in rebus materialibus (ut dictum est, quaest. 84. art. 7.), ex quibus in cognitionem omnium aliorum devenit».

PROBATUR SECUNDA PARS.

172. I. Obiectum proprium seu proportionatum et connaturale potentiae cognoscitivae nequit excedere gradum immaterialitatis eiusdem potentiae: cognitum enim est in cognoscente ad modum cognoscentis. Atqui intellectus humanus est facultas immaterialis subiectata in anima, quae informat materiam. Ergo obiectum proprium intellectus humani in praesenti statu ita debet esse a materia abstractum *secundum esse intentionale*, ut existat in singulari materia *secundum esse reale*. Huiusmodi autem est quidditas rerum materialium abstracta a conditionibus individuantibus. Ergo *quidditas rerum materialium abstracta a conditionibus materialibus est obiectum adaequatum intensivum seu proprium intellectus humani in praesenti statu*.

II. Intellectus noster in praesenti statu nihil intelligit nisi per species a phantasmatibus vi intellectus agentis abstractas. Sed hae species

(1) 1. p. q. 79. a. 7.

(2) 1. p. q. 87. a. 3. ad 1.

nequeunt repraesentare nisi naturas rerum corporearum, a quibus sensus suam cognitionem accipiunt. Ergo in praesenti statu obiectum proprium intellectus nostri sunt quidditates rerum materialium.

III. Confirmatur experientia. Nos enim conceptus proprios rerum pure spiritualium habere non possumus, sed tantum analogicos et secundum similitudines naturarum materialium, quarum unice conceptus proprios assequimur. Ergo hae quidditates, non illae sunt obiectum proprium nostri intellectus in praesenti statu. Similia argumenta confer apud S. Thomam (1. p. q. 84. a. 7. q. 85. art. 1. et 3. - q. 89. a. 1. et alibi passim).

PROBATUR TERTIA PARS.

173. Obiectum proprium et connaturale potentiae cognoscitivae nequit excedere gradum immaterialitatis eiusdem potentiae et consequenter substantiae, in qua potentia immediate subiectatur: quia cognitum est in cognoscente ad modum cognoscentis. Ergo quamvis anima separata, utpote intelligens absque abstractione a phantasmatibus, intelligere debeat quidditatem rerum spiritualium; tamen pro obiecto proprio habere debet quidditates illarum, quae in gradu spiritualitatis convenient cum ipsa (1).

174. Corollarium. *De cognitione quam habere possumus substantiarum pure spiritualium atque ipsius Dei.* Cognitio quam intellectus noster in statu unionis cum corpore habere naturaliter potest quidditatum pure spiritualium est imperfecta et valde deficiens, utpote acquisita non per speciem propriam sed per similitudines desumptas a rebus materialibus, quarum quidditates sunt proprium obiectum nostri intellectus in praesenti statu. Cum hoc tamen discrimine quod haec deficiens cognitio esse potest secundum aliquam rationem communem affirmativam et logice univocam, quando versatur circa quidditates spirituales creatas; non autem quando versatur circa ipsam Essentiam Divinam. Ratio est quia quidditates spirituales creatae quamvis non convenient cum quidditatibus materialibus *in genere physico*, convenient tamen *in genere logico*, quum et ipsae sint sub praedicamento substantiae. Et enim non sunt ipsum esse, sed sunt *habentia esse per se*, iamvero huiusmodi est substantia praedicalis, quae importat *essentiam cui competit per se esse*, et ideo se habet ad esse ut potentia ad actum (2).

Deus autem, quum sit ipsum esse subsistens *sub nullo prorsus genere sive physico sive logico continetur*, et ideo cognitio quam de eius essentia manuducti per similitudines rerum naturalium acquirere pos-

(1) Cfr. S. Th. 1. p. q. 79. a. 1.

(2) Conf. 1. p. q. 3. a. 5. c. et ad 1.

sumus nequit esse secundum aliquam rationem affirmativam et univocam. Quapropter ab effectibus a Deo creatis perduci tantum possumus ut cognoscamus eius existentiam nempe *an sit*, et ea quae necesse est ei convenire, secundum quod est prima omnium causa, excedens omnia sua causata. Unde cognoscere possumus, quod habet eminenter et absque admixtione potentialitatis omnes perfectiones, quas in creaturis deprehendimus; quod est cognoscere Dei quidditatem per negationes imperfectionum et per excessum perfectionum, quae sunt in creaturis (1). Et ideo quando devenimus ad affirmandum de Deo, quod est ipsum esse subsistens, ipsa bonitas, ipsa vita etc., habemus de eo conceptus verissimos quamvis non proprios sed analogos et per ratiocinium emendatos. Nos enim proprie et immediate perfectiones non apprehendimus nisi prout eae inveniuntur in rebus corporeis. Quare egregie falluntur Ontologi, qui autumant Divinam Essentiam esse primum et proprium obiectum cognitionis intellectivae hominum in praesenti statu (2).

THESIS XLVIII.

Intellectus noster in praesenti statu singularia a) non cognoscit directe, sed b) indirecte secundum quamdam reflexionem.

PROBATUR.

175. *Quoad 1um.* Ratio primi est quia intellectus noster abstrahendo suum obiectum a conditionibus materialibus individualibus, secundum quas proponitur a phantasmate, necessario percipit illud *in universalis*, siquidem *materia signata* est principium individuationis entium corporeorum.

Quoad 2um. Ratio secundi est, quia homo per intellectum reflectendo supra obiectum abstractum, intelligit illud continuari cum phantasmate, a quo abstractum evasit actu intelligibile; phantasma autem continuari cum sensibus exterioribus apprehendentibus obiectum exterius. Et ideo intellectus noster per virtualem quamdam ratiocinationem efformat hoc iudicium: *Socrates est homo*; nempe illud obiectum materiale quod, mediantibus externis accidentibus, determinavit sensus externos ad sui cognitionem et his mediantibus phantasma, unde eius quidditatis species abstracta fuit, existit secundum naturam humanam. Ad quod ratiocinium sufficiunt conceptus universales unitatis, singularitatis, et similium. Sic enim fiet, ut componendo et dividendo intellectus noster perveniat ad cognoscendum *indirecte* singulare materiale.

(1) S. Th. 1. p. q. 12. art. 12.

(2) Cfr. S. Th. 1. p. q. 88. art. 2. ad 4; art. 3. c. et 84. art. 7. ad 3.

S. Thomas (1) ait: « Dicendum est, quod anima coniuncta corpori per intellectum cognoscit singulare non quidem directe, sed per quamdam reflexionem, inquantum scilicet ex hoc, quod apprehendit suum intelligibile, revertitur ad considerandum suum actum et speciem intelligibilem quae est principium sua operationis; et eius speciei originem, et sic venit in considerationem phantasmatum, et singularium quorum sunt phantasmata. Sed reflexio haec compleri non potest nisi per adiunctionem virtutis cogitativa et imaginativa, quae non sunt in anima separata » etc. Insuper (2) manifeste asserit intellectum practicum hominis intelligere singulare tantummodo via ratiocinii, eo quod non suppetat ei modus *directe* cognoscendi singularia materialia: « Dicendum quod electio particularis operabilis est quasi conclusio syllogismi intellectus practici... Ex universalis autem propositione directe non potest concludi singularis, nisi mediante aliqua singulari propositione assumpta. Unde universalis ratio intellectus practici non movet, nisi mediante particulari apprehensione sensitivae partis ut dicitur (De anima lib. 3. text. 58.) ».

Confer etiam pulcherrimum locum (3) ubi totam hanc doctrinam dilucide Angelicus tradit et ostendit mentem nostram per accidens singularibus se immiscere in quantum continuatur viribus sensitivis, quae circa particularia versantur. Quam continuationem duplum declarat.

176. **Corollarium.** *Adsignatur ratio cur singularia materialia directe intelligentur ab intellectu Divino et angelico, non autem ab humano.* Tota ratio (ut nuper ostendimus), cur intellectus noster in praesenti statu singularia corpora *directe* cognoscere nequeat est, quia accipiendo obiectum suum mediantibus sensibus debet *virtute sua activa* efficere illud *proxime intelligibile*, removendo ab eo, prout a phantasmate exhibetur, omnem rationem materialitatis, videlicet eius conditions materiales, quae sunt simul conditions singularitatis eiusdem, quum *materia signata* sit principium individuationis rerum materialium. Donec enim hae conditions materiales remanent in obiecto, hoc non erit capax determinandi intellectum possibilem ad actum intellectionis elicendum; quum *forma determinans* i. e. *species impressa et intellectus determinatus* debeat esse *in eodem gradu immaterialitatis*. Forma autem stricte immaterialis nequit causari ab agente materiali.

Ex his unusquisque deprehendere potest rationem, cur singulare corporeum nequeat *directe* ab intellectu nostro percipi, non esse eius singularitatem sed esse modum quo intellectus noster in praesenti statu

(1) QQ. dd. de Anima a. 20. ad 1. eorum quae in contrarium obiic.

(2) I. p. q. 86. a. 1. ad 2.

(3) In qq. dd. de Veritate q. 10. a. 5.

acquirit cognitionem sui obiecti. Et ideo Deus, angeli et animae separatae, quum non devenant ad cognitionem rerum materialium, mediantibus sensibus, *directe* intelligent singularia non solum spiritualia sed etiam materialia, quae quamvis immaterialiter tamen adaequate cognoscunt. Rationes afferuntur a S. Thoma (1. p. q. 14. art. 11. q. 57. art. 2. q. 89. art. 4. et locis parallelis, quae conferenda et meditanda sunt). Potior autem ratio huc redit.

In intellectu pratico praeeexistit intelligibiliter secundum typum seu similitudinem praecognitam quidquid ab intellectuali agente causatur vel causari potest. Iamvero quidquid quocumque modo habet rationem entis causari potest a supremo intellectuali agente, qui est Deus. Ergo quidquid quocumque modo habet rationem entis (sive sint formae per se subsistentes, sive sint corpora, sive sint eorum constitutiva et accidentia) praeeexistit intelligibiliter i. e. secundum esse intentionale in Divino Intellectu. Ergo Deus *directe* intelligit singularia etiam materialia, quae in eo sunt *actu intelligibilia* secundum totam rationem suaे entitatis usque ad ultima accidentia. Neque obest Es-sentiam Divinam esse infinite perfectiorem re materiali, quae intentionaliter est in eius intellectu. Nam ad cognitionem non requiritur similitudo conformitatis in natura i. e. secundum esse reale, sed similitudo representationis i. e. secundum esse intentionale. *Cognitum enim est in cognoscente ad modum cognoscentis.* Et ideo entia cognoscitiva superiora possunt perfecte et comprehensive cognoscere inferiora. Haec autem etsi cognoscitiva sint, nequeunt perfecte et comprehensive superiora cognoscere.

Circa cognitionem, quam angeli et animae separatae directe habent de singularibus materialibus, valet proportionaliter eadem ratio. Nam species intelligibles rerum materialium non accipiunt per abstractio-nem a phantasmatibus, sed immediate a Deo.

QUAESTIO XXV.

DE ORIGINE IDEARUM.

PRAENOTIONES.

177. Quum in Quaestione 24. demonstratum a nobis fuerit quodnam sit obiectum proprium nostri intellectus, et quomodo hic se habeat tum ad cognitionem singularium materialium, tum ad cognitionem eorum, quae ipsum transcendunt, inquirendum superest quaenam sit causa efficiens specierum impressarum in nostro intellectu possibili. Quam quaestionem Moderni vocant *de origine idearum*. Doctrinam S. Thomae, qui hac de re agit in Summa Theologiae 1. Parte Quae-stion. 79. a. 3. QQ. 84. et 85. atque in locis parallelis, fideliter sequemur.

Eius enim doctrina, quemadmodum in caeteris quaestionibus, ita etiam in praesenti oppositos devit scopolos, nempe tum errorem eorum, qui asserunt *causam adaequatam* speciei impressae esse res sensibles, tum errorem eorum, qui autumant huiusmodi species esse nobis innatas, seu naturaliter inditas. Ad hanc duplē errorum classem tamquam ad summa capita facile reducuntur falsa systemata de origine idearum. Ad primam enim reducuntur Materialistae omnes, duce Democrito; Sensistae puri, ducibus Lokio et Condillachio; Sensistae mitigati, duce Laromiguero; et Positivistae, duce Augusto Compte. Ad secundam vero, praeeunte Platone, facile reducuntur Cartesiani, Leibnitiani, Wol-fiani et Rosminiani.

THESIS XLIX.

**Res sensibles nequeunt esse causa efficiens adaequata
neque principialis speciei intellectivae impressae.**

PROBATUR.

178. Ad hoc ut res sensibles causarent in intellectum nostrum speciem impressam tamquam causa adaequata vel principialis, hic deberet esse facultas organica, quae pati posset passione proprie dicta, saltem per accidens, nempe ratione organi quod informaret ad constituendum cum eo unicum principium operationis cognoscitivae. Atqui intellectus noster est facultas inorganica seu stricto sensu immaterialis. Ergo res sensibles nequeunt esse causa adaequata neque principium speciei impressae. *Maior* constat ex eo quod res sensibles agunt per motum stricte dictum atque per virtutes corporeas alligatas conditionibus materialibus. Quapropter non sunt agentia proportionata ad patiens immateriale. *Minor* constat ex demonstratis in Thes. 45. Ergo stat consequentia (1).

Obiectiones reducuntur ad eas quae allatae sunt atque solutae sub nn. 145. et 169.

THESIS L.

**Species intellectivae, seu ideae, non sunt innatae
in nostro intellectu.**

PROBATUR.

179. I. Si formae intelligibles rerum essent nobis naturaliter inditae, deberet intellectus noster independenter a praevia cognitione sensili eas vel actu intelligere vel saltem habitu ita ut possit ad libitum se

(1) Cfr. 1. p. q. 84. a. 6.